

Le Nozze di Figaro

W.A. MOZART / TOM GOOSSENS / OPERA BALLET VLAANDEREN

Mozart in een puntgaaf Vlaams jasje

Johan Thielemans

Gezien op 08 juni 2023
Opera Gent

Tom Goossens mag dan nog 'slechts' een beginnend operaregisseur zijn, zijn versie van 'Le Nozze di Figaro' bij OperaBalletVlaanderen (OBV) staat als een huis. Hij maakt er zonder blozen een voorstelling met een sterk theatrale inslag van. Twee acteurs brengen hun rol zelfs in het Nederlands. Geestig, zwaarmoedig en ontroerend waar het hoort: dit is een opvoering die de kwaliteiten van het Vlaams theater (risicovol, wars van dwingende traditie) zonder moeite de opera binnenvoert.

11 JUNI 2023

Mozart en zijn librettist Da Ponte baseerden hun opera op een subversief toneelstuk van de Fransman Beaumarchais (1784). In deze dolle komedie probeert en graaft vruchteloos zijn kamermeid in bed te krijgen. Het is een verhaal van ontrouw, intriges en jaloezie, waarbij uiteindelijk de vrouwen het pleit winnen en de orde herstellen. Mozart verpakte het geheel in prachtige muziek.

De – vernieuwende - theatrale aanpak van Tom Goossens blijkt al uit de scenografie, een ontwerp van Sammy Van den Heuvel. Nog voor het orkest één noot gespeeld heeft, zien we een Figaro ronddwalen op het toneel waarvan de vloer bedekt is met stapels planken, deuren en vensters. Met zijn meter zoekt hij stukken bij elkaar. Pas dan vat de Duitse dirigent Clemens Jüngling een levendige lezing van de ouverture aan.

Al dat hout op het toneel zijn resten van vorige OBV producties. Zoals ze daar liggen zijn ze een zinnebeeld van het oude regime dat een ruïne is. Niemand kan er nog iets mee opbouwen. Deze opera pleit voor de nieuwe tijd. Deze korte inleiding is zowat het waarmerk van deze opvoering. Die zorgt niet alleen voor passende beelden bij de opera maar geeft ook het theater zijn rechten.

Goossens maakt ook gretig gebruik van het oplopende toneel: het heeft een kelder, en je ontdekt geleidelijk ook verschillende straten als er luiken opengaan. Uit de toneeltoren kunnen personages naar beneden, of dalen de briefjes neer die de intrige voortstuwen. Soms moeten spelers die bij de dirigent ophalen.

In het derde bedrijf zitten alle personages onder een wit laken, als meubels in een chique salon. De graaf – heer des huizes – loopt vrij rond en krijgt alle aandacht voor zijn grote aria. Voor dit huis van lakens tekende Dorine Dotje Demuynck. Zij ontwierp de kostuums, maar is ook een specialiste van textielsculpturen. In het vierde en laatste bedrijf wordt de vloer helemaal opgebroken. Er verschijnt een lusttuin vol bloemen waar slechts enkele schaarse lantaarns voor enig licht zorgen.

Op een speelse manier gebruikt Goossens zo allerlei elementen uit de historische traditie zonder ooit een ogenblik pedant te zijn. Het toneel is een machine van de verbeelding.

In het eerste bedrijf tracht Figaro een huwelijksbed dat de graaf hem gaf te installeren. Een deur die rechtop geplaatst wordt suggereert de scheiding tussen twee kamers. Even later kletst ze echter weer tegen de vloer. De Figaro van de Britse bas-bariton Bozidar Smiljanić is eerst een naïeve verloofde. Tegenover hem staat de Amerikaanse sopraan Maeve Höglund als Susanna. Deze jonge vrouw wordt belaagd door graaf Almaviva, maar weet hem van bij het begin op afstand te houden.

Goossens weet een brede waaier aan emoties te treffen

Höglund (zo goed als een Europees debuut) is energiek, pittig en zingt met veel nuance. De graaf van de Turkse bariton Kartal Karagedik is brutaal en straalt een mannelijke toxiciteit uit. Al belichaamt hij de macht, hij zal voor de rest van de avond af te rekenen krijgen met dappere vrouwen. Er is geen enkele poging om deze graaf elegant of enigszins sympathiek te maken. Als publiek staan we op geen enkel ogenblik aan zijn kant. Als vriend van de graaf Almaviva is er Basilio, die dankzij de Spaanse tenor Daniel Arnaldos, lenig, mager en fijn, een duidelijke komische aanwezigheid is.

Sopraan Lenneke Ruiten ziet als de oude gravin aan de rand van het podium bewegingsloos toe. Goossens zet haar dus buiten de intrige, maar laat haar alles wel onbewogen volgen. Later zal ze de meest ontroerende aria's zingen, vol weemoed en pijn. Deze momenten staan haaks op de moderne komediestijl van de rest, want Goossens weet een brede waaier aan emoties te treffen.

Vrolijk en onschuldig is Cherubino, vertolkt door de Italiaanse sopraan Anna Pennisi. In de operatraditie is zij een jongen. Die genderwissel doet heel hedendaags aan. Cherubino wekt de jaloezie van de graaf op, die hem naar het leger stuurt. Goossens laat hier een heus (theater)kanon aanrukken. Op de laatste tonen van Figaro's aria over het soldatenleven wordt Cherubino als levende kogel weggeschoten. Het is overdreven en absurd en zorgt voor een heerlijk komisch effect.

Een sterk contrast vormt het paar Marcellina en Bartolo. Goossens deed heeft hiervoor beroep op twee acteurs, Eva Van der Gucht en Stefaan Degand. Hij laat ze praten en zingen in het Nederlands in een eigen vertaling. Goossens ging in eerdere voorstellingen al zo vrijpostig om met de materie, maar dat gaat hem

goed af. Ook hier toont hij zich een taalvirtuoos, die taal laat rijmen dat het een lieve lust is. Daardoor krijgen de personages Marcellina en Bartolo een sterke aanwezigheid, zij als liefdeszieke, oudere vrouw, hij als een wat onbeschofte brombeer.

Het tweede bedrijf drijft de verwarring ten top. De jaloerse graaf krijgt weer af te rekenen met Cherubino, want die vertrok niet naar het leger. In een reeks komische scènes spannen Susanna en de gravin samen. Mozart laat alle personages samenkomen in een prachtig opgebouwde finale. Goossens is niet te beroerd om terloops de dansbewegingen die Anne Teresa De Keersmaeker voorzag in haar 'Cosi Fan Tutte' terloops te citeren. Goossens zet de zangers vervolgens bijeen op een kluitje op het voorplan. Ze wringen en duwen om vooraan te staan. Die ruimtelijke beperking is de echo van de muzikale opwinding die heerst.

Het derde bedrijf bevat een hulde van de knechten en meiden aan de twee huwelijkskandidaten. Het is een uiterst charmant moment, opgefrist door een eenvoudige, elegante dans (choreografie van Darren Ross). Maar de graaf hoopt het huwelijk te kunnen dwarsbomen. Zijn instrument is Marcellina, die meent dat ze rechten kan laten gelden op Figaro. Hij is verplicht haar te huwen. Er volgt een rechtszaak, waarbij er plots overgeschakeld wordt naar het Duits. Het zijn een paar maten die Gustav Mahler (toen werkzaam in de Weense opera) aan de opera toevoegde. Het proces krijgt een verrassende wending. Als puntje bij paaltje komt, blijkt Marcellina de moeder van Figaro te zijn.

Om de graaf te straffen smeden de vrouwen tenslotte een plan. Ze organiseren een avondlijk afspraakje in het park. Susanna en de gravin wisselen van kleren, en wachten in het duister op hun buit. Goossens laat de twee vrouwen sensueel naast elkaar zitten in de tuin, terwijl de gravin een poëtische aria zingt. Het is een lief lesbisch moment.

Figaro verdenkt Susanna van overspel, de graaf hoopt op een zo lang begeerde overwinning. De mannen komen er bekaaid van af. De vrouwen triomferen, maar zijn bereid om de graaf vergiffenis te schenken – hij heeft zijn lesje geleerd. Hiermee zijn alle conflicten opgelost. Goossens heeft een lusttuin op het toneel getoverd. Alle koppels zitten zalig, vredig en gelukkig samen. Het is duidelijk een utopisch moment. 'Zo zijn we allemaal tevreden,' zingen ze samen, 'Alleen liefde kan deze dag vol grollen en grillen, doen eindigen in vreugde en tevredenheid.'

Deze opvoering zindert van leven. Goossens heeft de internationale cast tot een heuse theatercompagnie gekneed. Met veel lef zette hij de tekst naar zijn hand en voegde er zelfs een monoloog voor Marcellina aan toe. Maar hij is ook muzikaal zeer gevoelig. Hij laat de vele registers, van klucht over komedie tot tragedie, moeiteloos openbloeien. Hij speelt daarbij een vrolijk spel met belegen conventies. Zo maakt hij het motto van de operavernieuwing van de jaren 1970 waar: hij maakt van opera theater.

Goossens excelleerde eerder in kleine producties. Hier zet hij moeiteloos de stap naar het grote toneel, maar hij blijft zijn typische stijl van theater maken trouw. Klein of groot, het maakt hem niet uit. Trouwens, bij volgende projecten zal hij weer kleinschalig werken. Zo is hij een operaregisseur met een heel eigen stem.